

РОЗДІЛ 3

ПОЛІТИЧНІ ПРОБЛЕМИ МІЖНАРОДНИХ СИСТЕМ ТА ГЛОБАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

УДК 327:008“20”

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6170/2026.46.16>

КОНЦЕПТ М'ЯКОЇ СИЛИ ТА ЙОГО ЕВОЛЮЦІЯ У СУЧАСНІЙ ТЕОРІЇ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

THE CONCEPT OF SOFT POWER AND ITS EVOLUTION IN MODERN INTERNATIONAL RELATIONS THEORY

Антонюк Н.В.,

*orcid.org/0000-0003-2532-782X**доктор історичних наук,**професор кафедри європейських та регіональних студій**Львівського національного університету імені Івана Франка*

Зінько О.І.,

*orcid.org/0009-0005-8611-3130**аспірант, асистент кафедри європейських та регіональних студій**Львівського національного університету імені Івана Франка*

У статті досліджується концепт м'якої сили та його еволюція у сучасній теорії міжнародних відносин як аналітичної категорії, що пояснює досягнення зовнішньополітичних результатів не через примус, а через привабливість, переконання і добровільне залучення зовнішніх аудиторій. Актуальність теми зумовлена тим, що традиційні реалістичні підходи тривалий час зводили силу держави переважно до військових та економічних ресурсів, однак завершення холодної війни, мирний розпад СРСР і подальше ускладнення міжнародного середовища показали обмеженість такого пояснення. У цьому контексті концепція Джозефа Ная стала спробою розширити аналітичну мову теорії міжнародних відносин і включити до неї нематеріальні механізми впливу – економічний розвиток, культуру, політичні цінності, легітимність зовнішньої політики, публічну дипломатію та позитивний імідж держави. У статті обґрунтовується, що м'яка сила є не просто сукупністю ресурсів привабливості, а феноменом, ефективність якого залежить від сприйняття зовнішньою аудиторією. Окрему увагу приділено структурним компонентам м'якої сили, механізмам її реалізації через публічну і культурну дипломатію, а також впливу цифровізації на трансформацію цього концепту. З'ясовано, що сучасне розуміння м'якої сили формується також у взаємодії з концептами розумної та гострої сили, які уточнюють її межі в умовах стратегічної конкуренції та інформаційних конфліктів. Теоретичне бачення титульної теми спирається на конкретні приклади міжнародної сучасної практики. Доведено, що концепт м'якої сили зберігає високу аналітичну цінність як для теорії міжнародних відносин, так і для сучасної зовнішньої політики.

Ключові слова: м'яка сила, міжнародні відносини, зовнішня політика, публічна дипломатія, культурна дипломатія, розумна сила, гостра сила, цифрова дипломатія.

The article examines the concept of soft power and its evolution in contemporary International Relations theory as an analytical category that explains the achievement of foreign policy goals not through coercion, but through attraction, persuasion, and the voluntary engagement of foreign audiences. The relevance of the topic lies in the fact that traditional realist approaches long reduced state power mainly to military and economic resources, while the end of the Cold War, the peaceful collapse of the Soviet Union, and the growing complexity of the international environment revealed the limits of such explanations. In this context, Joseph Nye's concept of soft power became an attempt to expand the analytical language of International Relations by including non-material mechanisms of influence such as culture, political values, legitimacy of foreign policy, public diplomacy, and symbolic authority. The article argues that soft power should be understood not simply as a collection of attractive resources, but as a relational phenomenon whose effectiveness depends on the perception of external audiences. Particular attention is paid to the structural dimensions of soft power, the mechanisms of its implementation through public and cultural diplomacy, and the impact of digitalisation

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу CC BY 4.0

on the transformation of this concept. It is shown that the contemporary understanding of soft power is also shaped through its interaction with the concepts of smart power and sharp power, which clarify its limits under conditions of strategic competition and information conflict. The study demonstrates that soft power retains considerable analytical value both for International Relations theory and for the practice of modern foreign policy.

Key words: soft power, international relations, foreign policy, public diplomacy, cultural diplomacy, smart power, sharp power, digital diplomacy.

Постановка проблеми. Проблема природи та механізмів сили в міжнародних відносинах є однією з базових у політичній науці, оскільки саме через неї пояснюються способи досягнення державами зовнішньополітичних цілей. Тривалий час у межах реалістичної парадигми силу розглядали переважно як матеріальний ресурс, що включає військовий потенціал та економічну вагу. Проте трансформації міжнародного середовища наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст., зокрема мирний розпад СРСР, зростання ролі культури, освіти, публічної дипломатії, глобальних комунікацій та міжнародної репутації, засвідчили, що значна частина впливу здійснюється не через примус, а через привабливість і легітимність. Саме тому виникає потреба у ґрунтовному осмисленні концепту м'якої сили, уточненні його змісту, структурних складових та місця в сучасній теорії міжнародних відносин. Практичне значення цієї проблеми зумовлене тим, що м'яка сила дедалі більше впливає на міжнародний імідж держав, ефективність їхньої зовнішньої політики та здатність формувати сприятливе зовнішнє середовище, що є надзвичайно важливим для статус-кво сучасної України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Концепт м'якої сили (soft power) залишається одним із найбільш розроблених у сучасній теорії міжнародних відносин. Теоретичну основу напрямку заклали праці Дж. Ная, у яких сила визначається як здатність досягати результатів через залучення та переконання, а не через примус чи підкуп[1]. У новітніх працях іноземних авторів, зокрема Дж. Вайта, проводиться детальний аналіз ефективності різних стратегій впливу, де наголошується на перевагах і сталості м'якої сили порівняно з жорсткою.[2]

Українська наукова думка активно доповнює цей напрям. Зокрема, М. Капітоненко досліджує феномен кризь призму соціального конструктивізму як здатність впливати на соціолінгвістичне творення реальності.[3] М. Цюрупа розглядає м'яку силу як прояв нової культури політичних відносин, орієнтованої на поступову відмову від брутального насильства.[4] Систематизацію інструментів впливу, таких як публічна та культурна дипломатія, здійснено у дослідженнях Ю. Святковської. [5]. Водночас межі між привабливістю та маніпулятивним впливом в умовах цифровізації потребують подальшого цілісного теоретичного узагальнення.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є з'ясування теоретич-

них витоків концепту м'якої сили, визначення його структурних складових, механізмів реалізації та основних напрямів еволюції в сучасній теорії міжнародних відносин. Для досягнення поставленої мети передбачено також розкрити інтелектуальний контекст виникнення поняття soft power, охарактеризувати його ключові виміри, простежити зв'язок м'якої сили з публічною та культурною дипломатією, а також проаналізувати вплив цифровізації й суміжних концептів на трансформацію його змісту та сучасну зовнішню політику.

Виокремлення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на ґрунтовність напрацювань Дж. Ная та його послідовників, поза увагою досі залишається чітке розмежування між наявністю ресурсів привабливості та фактичною конвертацією цих ресурсів у реальний зовнішньополітичний вплив. Більшість досліджень фіксує саму наявність ресурсу, але не пропонує інструментарію для вимірювання того, чи працює він насправді. Слабо розглянутою залишається й межа між м'якою та гострою силою в умовах цифровізації, коли інституційні форми такі як освітні програми, культурні центри, медійні проекти, можуть виконувати протилежну функцію залежно від намірів актора, що не завжди дозволяє провести цю межу на практиці. Також, в українській науковій літературі практично відсутні спроби системно оцінити потенціал м'якої сили України в умовах повномасштабної війни, що залишає прикладний вимір проблеми фактично не розглянутим на тлі досить розвиненої теоретичної бази.

Виклад основного матеріалу. Питання про природу та механізми сили в міжнародних відносинах не є виключно академічними – вони безпосередньо визначають, як держави формують свою зовнішньополітичні цілі; як розподіляють ресурси між дипломатією, армією та культурними програмами; і як захищаються від чужого втручання.[3] Впродовж більшої частини ХХ ст. панівна відповідь на це питання була сформульована реалістичним підходом в дусі Ганса Моргентау[6] та Кеннета Вальца [7], де силу розглядали як матеріальний ресурс, насамперед військову потужність і економічну вагу. Проте реальні події поставили під сумнів цю тезу значно раніше, перш ніж академічна спільнота встигла її переглянути. Мирний розпад Радянського Союзу в 1991 р., який був наддержавою із найбільшим ядерним арсеналом у світі та другою за розміром економікою, не вкладався в жодну реалістичну модель. Жодна з наявних концепцій не передбачала, що система

може трансформуватися без жодного збройного конфлікту між великими державами. Саме цей пояснювальний розрив і відкрив простір для концептуальних інновацій.

Джозеф Най – молодший професор Гарвардської школи управління ім. Кеннеді, колишній заступник міністра оборони та голова Національної ради з розвідки США – запропонував ідею, яка виявилася найбільш впливовою: держава може досягати своїх зовнішньополітичних цілей не лише через примус, але й через залучення.[5] У монографії «Bound to Lead: The Changing Nature of American Power» (1990) [8] він вперше ввів поняття «soft power», яке надалі розвинув у «The Paradox of American Power» (2002) [9], «Soft Power: The Means to Success in World Politics» (2004) [1] та «The Future of Power» (2011) [10]. Теоретичним фундаментом цієї концепції слугували не класичні праці з теорії міжнародних відносин, а соціальна психологія та концепція реляційної влади Роберта Далля – дослідника, який ще у 1950-х рр. показав, що влада є не властивістю суб'єкта, а відносинами між суб'єктами [11]. Для Ная це означало принципово важливий висновок: сила держави не існує у вакуумі, вона завжди визначається через реакцію іншого актора.

У найбільш простому формулюванні м'яка сила – це «здатність отримувати бажані результати через залучення й переконання, а не через примус чи підкуп» [4]. Ключове слово тут – co-optation, добровільна ідентифікація, а саме ситуація коли суб'єкт Б діє так, як вигідно суб'єктові А, не тому що боїться покарання або сподівається на нагороду, а тому що щиро поділяє його цінності чи захоплюється його моделлю розвитку.[1,4]

Структурно м'яка сила реалізується через чотири виміри – культурний, ціннісний, зовнішньополітичний і економічний. Культурний вимір найточніше ілюструє американський кейс другої половини ХХ ст.: глобальне поширення Голлівуду, джазу, рок-н-ролу та баскетболу сформувало потужний ресурс привабливості, якого жодна урядова програма свідомо не проєктувала – він виник як побічний продукт органічної творчої енергії суспільства. Коли у 1950-х рр. Держдепартамент США організовував тури Дюка Еллінгтона та Луї Армстронга до Африки і Азії, це було лише усвідомленням вже наявного ресурсу, а не його створенням. Але найвідомішими США є як держава, до якої з'їжджаються потоки мігрантів завдяки «американській мрії» – де можна здійснити власну мрію, заробити великі статки і досягти рівня американських еліт.[1]

Ціннісний вимір є найбільш «крихким» з цих чотирьох. Він транслює «м'яку силу» лише тоді, коли декларовані цінності відповідають реальним діям держави. Наприклад, коли у 2004 р. світова преса опублікувала фотографії тортур в ірак-

ській в'язниці Абу-Грейб, а пізніше і матеріали про систематичні позасудові практики в Гуантанамо, рівень схвалення США у світі різко впав. [12] За даними Pew Research Centre, він знизився з 63% у 2002 р. до менш ніж 40% у низці ключових союзницьких країн у 2006–2007 рр. І ніяка публічна дипломатія не змогла компенсувати цей удар. Подвійні стандарти не просто нівелюють ціннісний ресурс – вони перетворюють його на «від'ємний актив», породжуючи те, що дослідники назвали «м'якою анти силою».[2]

Зовнішньополітичний вимір діє аналогічно: держава, яка поважає норми міжнародного права і діє через багатосторонні механізми, накопичує репутаційний капітал. Держава, що систематично ігнорує ці норми, – витрачає його, навіть якщо її культурні ресурси залишаються потужними.[1]

Економічний вимір реалізується через здатність держави формувати привабливу модель економічного розвитку, яка згодом стає об'єктом добровільного імітування: високий рівень економічного розвитку, технології та інновації, потужні глобальні компанії (наприклад, Apple, Microsoft, Toyota, Samsung), відкритість ринків, стабільна макроекономічна політика та захист інвестицій перетворюються на ресурс м'якої сили, коли інші держави щиро захоплюються цим економічним досвідом і впроваджують його у власну практику. Економічний вимір є особливо стабільним, бо економічні результати є репрезентативними та їх важче ігнорувати, ніж ціннісні декларації, і він часто виступає фундаментом для інших вимірів м'якої сили: економічна успішність підсилює культурну привабливість, легітимізує ціннісні наративи і забезпечує ресурси для зовнішньополітичного впливу [1; 2].

Надзвичайно важливим теоретичним уточненням є розрізнення між ресурсами м'якої сили та самою м'якою силою як явищем міжсуспільної взаємодії. Ця відмінність часто викликає непорозуміння в прикладних дослідженнях. Великий культурний спадок, видатні університети, успішна демократична система – все це лише потенційні ресурси, які конвертуються у м'яку силу лише через реакцію зовнішньої аудиторії. Якщо аудиторія не знаходить ці ресурси привабливими – нічого не відбувається. Звідси м'яка сила є принципово контекстуально обумовленою та двоякою: ті самі ресурси можуть давати потужний ефект в одній країні й залишатися цілковито непоміченими в іншій.[3]

Держава активно управляє цим потенціалом та вирішує через два механізми. Публічна дипломатія є цілеспрямованою комунікаційною діяльністю держави, зверненою не до іноземних урядів, а безпосередньо до іноземного суспільства. Американська програма стипендій Фулбрайта, заснована у 1946 р., є, мабуть, найбільш рента-

бельним інструментом у цій категорії: впродовж майже восьми десятиліть вона сформувала понад 400 000 випускників – серед яких 60 Нобелівських лауреатів, десятки глав держав і урядів, сотні міністрів. Це не пряма пропаганда: програма фінансує академічний обмін, не нав'язуючи ідеологію, – і саме тому вона ефективна. Культурна дипломатія у вузькому сенсі реалізується через мережу культурних установ: Французький інститут (понад 100 країн), Гете-Інститут (98 країн), Британська рада (100 країн) – усі вони є не лише культурними майданчиками, а й інструментами формування довгострокової прихильності до культурних моделей відповідних країн.[5]

Цифровізація трансформувала ці механізми радикально, і ця трансформація заслуговує на окрему увагу. Поява «дипломатії соціальних мереж» перевела модель комунікації з ієрархії «уряд – уряд» у горизонтальну площину у форматі «уряд – іноземна публіка», обходячи державних та медійних посередників. Швецький міністр закордонних справ Карл Більдт, який обійняв посаду у 2006 р. і почав системно використовувати Twitter для публічних дипломатичних комунікацій, став першопрохідником цифрової дипломатії. Зокрема, він відкрито звернувся до свого колеги з Бахрейну через соціальну мережу, коли не зміг зв'язатися з ним традиційними каналами [15]. Але значення цього зрушення виявилось особливо наочно під час «арабської весни» 2011 р. – коли активісти в Єгипті та Тунісі використовували Twitter і Facebook для координації протестів, обходячи підконтрольні режимам ЗМІ: за даними арабського дослідження соціальних медіа, близько 90% опитаних єгиптян і тунісців зазначили, що використовували Facebook для організації та поширення інформації про демонстрації [16]. Схоже можна було помітити під час протестів у Білорусі 2020 р., де Telegram-канал NEXTA перетворився на головний координаційний майданчик опозиції й набрав понад 1,3 млн підписників у перші дні після сфальсифікованих виборів [16].

Концепція жорсткої сили є значно старшою та її генезис виходить за межі академічної теорії. Концептуальне підґрунтя закладене ще Цезарем у «Нотатках про Галльські війни», Макіавеллі в «Описі дій герцога Валентино» та Гоббсом у «Левіафані»: суб'єкт, що має матеріальну перевагу, здатний нав'язати іншому потрібну поведінку поза залежністю від його бажань. Моргентау трактував це як «national power» – сукупність географії, природних ресурсів, армії, економіки, дипломатії та управлінської здатності.[6] Механізм жорсткої сили описується класичною метафорою «батіг і пряник» – і це не просто риторичний образ, а чітка аналітична схема: з одного боку загроза покаранням або реальне застосування сили, з іншого – обіцянка нагороди. Принципово,

що об'єкт впливу змінює поведінку не тому, що переконаний, а тому що прагне уникнути наслідків або отримати вигоду.[7]

Ресурсна база жорсткої сили охоплює три основних категорії. Військові ресурси – станом на 2024 р. США витрачали на оборону близько 886 млрд доларів, що перевищує сукупні витрати наступних десяти країн-лідерів. Це забезпечує глобальне військове охоплення через мережу близько 750 баз у понад 80 країнах – інфраструктуру, що не має аналогів в історії. Економічні ресурси жорсткої сили реалізуються насамперед через санкційні механізми. Після повномасштабного вторгнення Росії в Україну у лютому 2022 р. країни G7 запровадили безпрецедентний за масштабом координований санкційний режим: заморожування близько 300 млрд доларів суверенних резервів Центрального банку Росії, відключення від системи SWIFT, секторальні обмеження на енергетику, фінанси та технології. Це стало найпотужнішим застосуванням «фінансової зброї» (weaponization of finance) в сучасній міжнародній практиці, яка водночас наочно продемонструвала «пастку взаємозалежності»: за різними оцінками, санкційна політика обійшлася самим країнам ЄС у 0,5–2% ВВП через розрив енергетичних і торгових зв'язків.[2]

Саме ці обмеження жорсткої сили, а не абстрактні теоретичні міркування, породили концепцію «розумної сили» (smart power). Термін уперше з'явився у статті американської дослідниці Сюзанни Новосел у Foreign Affairs (2004) і був безпосередньою реакцією на провали американської зовнішньої політики, де ставка на жорстку силу явно домінувала. Афганська кампанія, розпочата у 2001 р., демонструвала всі ознаки класичного «парадоксу сили»: США мали абсолютну військову перевагу, але не могли досягти стратегічних цілей в умовах народного спротиву і дефіциту легітимності. В Іраку протягом 2003–2011 років картина повторилася. У сукупності обидві кампанії коштували понад 8 трильйонів доларів і завершилися без досягнення жодної з проголошених стратегічних цілей. Джозеф Най та Річард Армітідж у доповіді «CSIS Commission on Smart Power» у 2007 систематизували ці уроки й сформулювали доктрину, яка набула офіційного статусу на сенатських слуханнях у 2009 р., коли Гіллари Клінтон проголосила «smart power» ключовою концепцією зовнішньополітичної стратегії адміністрації Обама.[9]

Центральна теза розумної сили: жодна форма впливу не є ефективною «за замовчуванням». Ефективність визначається контекстом і зокрема конкретною конфігурацією акторів, їхніх мотивацій і відносних ресурсів. Звідси Най виводить поняття «contextual intelligence» – здатності стратегів точно читати ситуацію і підбирати пропорцію інструмен-

тів під конкретне завдання. Стратегічна архітектура розумної сили будується навколо трьох операційних принципів. Принцип секвенційності виник із аналізу Маршалівського плану (1948–1952): США спочатку застосували масштабну економічну допомогу та дипломатичне залучення, і лише після відновлення Західної Європи сформували систему військових союзів (НАТО, 1949). Інший порядок – спочатку примус, потім переконання – навряд чи дав би той самий результат. Принцип синергії найкраще ілюструється американською дипломатією щодо Японії в 1950-х рр.: сильна військова присутність (жорстка сила) підвищила вагу американських зобов'язань безпеки і зробила культурні програми та економічну допомогу значно більш переконливими. Принцип інституційного інвестування, у свою чергу, виник із аналізу того, чому американська зовнішня політика виявилася такою ефективною у другій половині XX ст.: НАТО, МВФ, Світовий банк, СОТ і система договорів про нерозповсюдження створили «структурний контекст», що дозволяв формувати поведінку десятків держав через «м'який примус» норм без постійного прямого тиску.[8,9]

Найновішою концептуальною ланкою тетради є «гостра сила» (sharp power), введена у 2017 р. дослідниками Крістофером Волкером та Джессікою Людвіг у доповіді National Endowment for Democracy «Sharp Power: Rising Authoritarian Influence». Аналітичний запит, що породив цей термін, виник із конкретних подій: втручання у президентські вибори США 2016 р., кампанії дезінформації напередодні референдуму про Brexit, атаки на передвиборчий штаб Еммануеля Макрона 2017 р. Практики, що стоять за цими подіями, не вкладалися ані в категорію жорсткого примусу, ані в категорію щирої культурної привабливості. Russia Today та Sputnik формально позиціонували себе як «альтернативні» медіа, проте фінансувалися державою і систематично поширювали маніпулятивні наративи, спеціально розраховані на підсилення соціальної поляризації в цільових суспільствах. «Агентство інтернет-досліджень» у Санкт-Петербурзі – «тролінгова фабрика», детально описана у доповіді спецпрокурора Мюллера (2019), – систематично використовувало фейкові акаунти для нагнітання расових і культурних конфліктів в американських соціальних мережах. Атаки ГРУ РФ на штаб Макрона і Демократичний національний комітет США являли собою операції типу «hack-and-leak»: злом електронного листування і його стратегічно розрахована публікація з метою максимальної дискредитації. Спільна риса всіх цих операцій – систематичне маскування джерела: вони виглядали як органічна активність місцевого громадянського суспільства чи незалежна журналістика, приховуючи державну природу.[17]

Принципова відмінність гострої сили від м'якої полягає не у меті, а в механізмі та ціннісному профілі. М'яка сила прагне справжньої привабливості й базується на добровільному залученні – вона «тягне» до себе. Гостра сила «проколює» (звідси метафора, що дала назву концепту): вона проникає в інформаційний та суспільно-політичний простір цільової держави не щоб викликати симпатію, а щоб маніпулювати, дезінформувати та підривати здатність аудиторії до автономного вибору. Ключовий аналітичний критерій розрізнення – не форма операції (культурний центр, медіапроект, академічний грант), а її цільова функція: чи прагне суб'єкт справді переконати аудиторію в перевагах своєї моделі, чи маніпулятивно спотворити її сприйняття дійсності? Таке розрізнення безпосередньо визначає вибір контрзаходів. Помилкова класифікація операції «гострої сили» як «публічної дипломатії» відповідно підказує відповідь у форматі «публічної дипломатії», що є стратегічно хибним і заздалегідь неефективним.[13]

Показовим прикладом «сірої зони» між м'якою та гострою силою є мережа Інститутів Конфуція. Формально вони є культурно-освітніми установами, аналогічними Гете-Інституту чи Британській раді. Але низка американських та європейських університетів, що прийняли рішення про їх закриття, серед них Стенфорд, Університет Чикаго, Університет Стокгольма вказували на систематичне обмеження академічної свободи, самоцензуру в темах, чутливих для Пекіна, і, за деякими звинуваченнями, розвідувальну діяльність. Аналогічно, іноземне фінансування культурних центрів та медіапроектів може слугувати інституційним прикриттям для операцій гострої сили. Це означає, що розмивання меж між двома типами є не виключенням, а систематичною стратегією, яка вимагає постійної аналітичної уваги.[13]

Порівняльний аналіз стратегічних профілів ключових акторів дозволяє проілюструвати теоретичні положення в конкретних емпіричних контекстах. США традиційно мають найширший портфель: близько 750 зарубіжних баз у понад 80 країнах – і водночас 14 із 20 найкращих університетів світу за QS Rankings 2024, Голлівуд як глобальну культурну платформу з річним касовим збором понад 30 млрд доларів, та систему програм міжнародного обміну, що щороку охоплює сотні тисяч учасників. Але ця модель є циклічно вразливою, і динаміка рівня довіри до США у світі наочно це підтверджує: Pew Research Centre фіксував зростання з 49% (2017, на піку президентства Трампа) до 62% (2021, після обрання Байдена) і подальшу волатильність.[18] Такі коливання підтверджують тезу Ная: м'яка сила – не стаціонарний актив, а динамічний процес, чутливий до поточної поведінки держави.[1]

Китай є найамбітнішим представником цілеспрямованого нарощування м'якої сили в нинішньому столітті. Ініціатива «Один пояс, один шлях», що охопила понад 150 країн із загальним обсягом інвестицій у 4–8 трлн доларів, є спробою конвертувати економічну могутність у геополітичну прихильність.[19] Але стратегія стикається з фундаментальним протиріччям, яке жодні фінансові вкладення не вирішать: масові репресії в Сінцзяні, придушення демократичного руху в Гонконзі, агресивна поведінка в Південно-Китайському морі – все це системні результати режиму КПК, а не кон'юнктурні рішення. Університет Чикаго та Penn State University закрили свої інститути у 2014 р. через загрозу академічній свободі, а Університет Стокгольма – у 2015 р. з аналогічних міркувань [20]. Авторитарне управління неабияк обмежує потенціал м'якої сили, оскільки підриває автентичність тих самих цінностей, привабливості яких є умовою подальшої конвертації ресурсів у вплив.

ЄС є прикладом «нормативної сили» (normative power Europe) – концепту, введеного Яном Меннерсом у 2002 р. Міжнародна привабливість Союзу базується не на культурній продукції чи військовому потенціалі, а на просуванні нормативних стандартів: верховенства права, демократії, захисту прав людини, ринкової інтеграції. Найбільш документованим проявом цієї сили є сам процес розширення: перспектива членства в ЄС спонукала країни Центрально-Східної Європи: Польщу, Чехію, Угорщину, країни Балтії до масштабних системних реформ, здійснених добровільно впродовж 1990-х рр. [21] Жодного примусу не було застосовано: держави реформувалися, тому що хотіли увійти до клубу, членство в якому вважали привабливим.[22] Мабуть, це найкращий задокументований приклад м'якої сили у сучасній міжнародній практиці.

Японія свідомо компенсувала конституційні обмеження на жорстку силу (ст. 9 Конституції 1947 р., що забороняє використання збройних сил як інструменту вирішення міжнародних конфліктів) цілеспрямованим розвитком потенціалу м'якої сили. Офіційна стратегія «Cool Japan», запущена у 2010 р., спрямована на просування японської популярної культури – аніме, манги, відеоігор, кухні, моди – як інструменту формування позитивного іміджу та нарощування культурного впливу. [23] Результат: японська масова культура сформувала одну з найширших і найлояльніших глобальних аудиторій серед будь-якої незахідної країни. Паралельно Японія є одним із найбільших донорів офіційної допомоги розвитку (ODA), що забезпечує стабільний «дипломатичний дивіденд» у країнах Глобального Півдня.

Стратегічний профіль Росії є прикладом деградації – від комплексного використання

всіх форм сили до майже виключної ставки на жорстку та гостру. На початку 2000-х рр. Росія мала реальний потенціал м'якої сили: спільна радянська спадщина, художня і науково-технічна культура, мовна спільнота з приблизно 250 млн носіїв. Анексія Криму підірвала цей потенціал, а повномасштабне вторгнення в Україну – фактично знищило [24]. За даними Gallup World Poll (2023), рівень схвалення керівництва Росії у більшості країн впав до однозначних цифр. Натомість Москва перемістилася в простір гострої сили: за даними CFR та Washington Post, мережі, пов'язані з «Групою Вагнера», здійснювали систематичні дезінформаційні кампанії в Африці, поєднуючи збройну присутність із пропагандою через підконтрольні медіа [25]. Енергетичний шантаж як інструмент тиску на ЄС та операції в соціальних мережах у Франції, Німеччині й Угорщині – все це спроба компенсувати втрату привабливості маніпуляцією [12].

Висновки. Є всі підстави стверджувати, що концепт м'якої сили посідає самостійне й методологічно важливе місце в сучасній теорії міжнародних відносин, оскільки дозволяє пояснювати ті механізми міжнародного впливу, які не зводяться до військового примусу чи економічної вигоди. Його поява стала відповіддю на обмеженість класичних реалістичних підходів, які не могли належно пояснити зростання ролі нематеріальних ресурсів таких як: культура, політичні цінності, економічний розвиток, міжнародна легітимність, репутація та публічна дипломатія – у формуванні зовнішньополітичних результатів. У цьому сенсі м'яка сила постає не як пряма альтернатива жорсткій, а як окремий формат впливу з власною логікою дії, що ґрунтується на привабливості, переконанні та добровільному залученні зовнішньої аудиторії.

Аналіз показав, що еволюція концепту м'якої сили від первинного формулювання Джозефа Ная до його сучасних інтерпретацій відображає загальне ускладнення міжнародного середовища. Якщо на початковому етапі м'яка сила осмислювалася передусім як ресурс культурної та ціннісної привабливості, то в сучасному науковому дискурсі вона дедалі частіше розглядається у тісному зв'язку з публічною дипломатією, цифровою комунікацією, стратегічним наративом і глобальною боротьбою за легітимність. Водночас з'ясовано, що ефективність м'якої сили має відносний і ситуативний характер, а вирішальне значення має не лише наявність відповідних ресурсів, а й те, як саме вони сприймаються конкретною цільовою аудиторією. Саме тому автентичність, послідовність зовнішньополітичної поведінки та відповідність між декларованими цінностями і реальною практикою виступають ключовими умовами її результативності.

Важливим результатом дослідження є також висновок про необхідність чіткого розмежування між м'якою силою та суміжними категоріями – насамперед розумною і гострою силою. Розумна сила не заперечує м'яку, а інтегрує її в більш ширшу стратегію зовнішньополітичної дії, тоді як гостра сила, навпаки, проводить межу між правомірним переконанням і маніпулятивним втручанням у чужий інформаційний простір. У сучасних умовах цифровізації таке розмежування набуває особливої ваги, оскільки нові комунікаційні технології одночасно розширюють можливості

публічної дипломатії та створюють нові інструменти прихованого впливу.

Отже, концепт м'якої сили залишається аналітично продуктивним і практично значущим інструментом дослідження міжнародних відносин. Для України його осмислення має не лише теоретичне, а й безпосереднє прикладне значення, оскільки розвиток власної м'якої сили та зміцнення міжнародної привабливості держави є важливою складовою довгострокового забезпечення суверенітету, суб'єктності та міжнародної підтримки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Nye J. S. *Soft Power: The Means to Success in World Politics*. New York : Public Affairs, 2004. 191 p.
2. White J. Soft Power vs. Hard Power: Analyzing the Effectiveness of Different Strategies in International Influence. *International Journal of New Media Studies*. 2024. Vol. 11, Iss. 2.
3. Капітоненко М. Г. «М'яка сила» у сучасній світовій політиці: теоретичні аспекти. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2010. Вип. 94, ч. II. С. 20–29.
4. Цюрупа М. Поняття «м'якої сили» держави та особливості її застосування в сучасній світовій політиці. *Наукові записки*. Вип. 36. С. 47–58.
5. Святковська Ю. Ю. «М'яка сила» як інструмент зовнішньої політики держави. *Наукові праці. Політологія*. 2017. Вип. 285, т. 297. С. 83–87.
6. Morgenthau H. J. *Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace*. New York : Alfred A. Knopf, 1948. 489 p.
7. Waltz K. N. *Theory of International Politics*. Reading : Addison-Wesley, 1979. 251 p.
8. Nye J. S. *Bound to Lead: The Changing Nature of American Power*. New York : Basic Books, 1990. 336 p.
9. Nye J. S. *The Paradox of American Power: Why the World's Only Superpower Can't Go It Alone*. New York : Oxford University Press, 2002. 222 p.
10. Nye J. S. *The Future of Power*. New York : PublicAffairs, 2011. 320 p.
11. Dahl R. A. The Concept of Power. *Behavioral Science*. 1957. Vol. 2, No. 3. P. 201–215.
12. Hersh S. M. Torture at Abu Ghraib. *The New Yorker*. 2004. 10 May. URL: <https://www.newyorker.com/magazine/2004/05/10/torture-at-abu-ghraib>
13. Getting Away with Torture? Command Responsibility for the U.S. Abuse of Detainees. Human Rights Watch. 2005. 24 April. URL: <https://www.hrw.org/report/2005/04/24/getting-away-torture/command-responsibility-us-abuse-detainees>
14. Twitter Diplomacy: The New Face of Foreign Relations. NBC News / Associated Press. 2011. 26 May. URL: <https://www.nbcnews.com/id/wbna43185212>
15. Facebook and Twitter Key to Arab Spring Uprisings: Report. *The National* (UAE). 2011. URL: <https://www.thenationalnews.com/uae/facebook-and-twitter-key-to-arab-spring-uprisings-report-1.428773>
16. What is Nexta – the Telegram Channel Reporting on Belarus' Protests? *Euronews*. 2020. 12 August. URL: <https://www.euronews.com/tag/2020-belarusian-presidential-election>
17. Walker C., Ludwig J. *Sharp Power: Rising Authoritarian Influence*. Washington, D.C. : National Endowment for Democracy, 2017. 30 p.
18. America's Image Abroad Rebounds With Transition From Trump to Biden. Pew Research Center. 2021. 10 June. URL: <https://www.pewresearch.org/global/2021/06/10/americas-image-abroad-rebounds-with-transition-from-trump-to-biden/>
19. China's Belt and Road After the 3rd Forum: Reform or Rebrand? Observer Research Foundation. 2025. URL: <https://www.orfonline.org/expert-speak/belt-and-road-reforms-sustainability-strategy-and-soft-power>
20. Stockholm University to Close Confucius Institute. *Inside Higher Ed*. 2015. 5 January. URL: <https://www.insidehighered.com/quicktakes/2015/01/05/stockholm-university-close-confucius-institute>
21. A New Dawn for EU Enlargement? Peterson Institute for International Economics. 2022. URL: <https://www.piie.com/blogs/realtime-economics/new-dawn-eu-enlargement>
22. Enlargement Reimagined: Shifting Logics Behind EU Expansion. The Loop / ECPR. 2026. URL: <https://theloop.ecpr.eu/enlargement-reimagined-the-shifting-logics-behind-the-eus-expansion/>
23. Anime, Manga Power Japan's Strategy for Soft Power Influence. *Bloomberg*. 2025. 21 February. URL: <https://www.bloomberg.com/news/features/2025-02-21/anime-manga-power-japan-s-strategy-for-soft-power-influence>
24. Russia Suffers Global Rebuke After Invasion. Gallup. 2023. 25 April. URL: <https://news.gallup.com/poll/474596/russia-suffers-global-rebuke-invasion.aspx>

25. What Is Russia's Wagner Group Doing in Africa? Council on Foreign Relations. URL: <https://www.cfr.org/articles/what-russias-wagner-group-doing-africa>

Дата першого надходження статті до видання: 09.07.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 25.08.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 28.09.2026